

Ђина Весић*
Филозофски факултет
Универзитет у Новом Саду

УДК: 821.163.41-14.09:398 Јокић Ј. (049.32)
DOI: 10.19090/gff.2022.1.335-339
Originalni naučni rad

МАГИЈСКО ИЗВОРИШТЕ ПОЕТСКОГ: ОГЛЕДИ О УСМЕНОЈ ЛИРИЦИ ПРИКАЗ МОНОГРАФИЈЕ ЈАСМИНЕ ЈОКИЋ

У својој књизи *Годишњи обичаји у Срба* Миле Недељковић наводи значај и аутентичност српских народних обичаја: „Попут сваке живе творевине, подложне променама, разрастању и пропадљивости, обичаји осликавају укупност народног живљења, у времену и простору, у пуном развојном луку (Недељковић, 1990: 7).” На основу њих, истиче даље, може се сагледати пресек историјске судбине народне свести и културе (Недељковић, 1990: 7). Управо је ова чињеница кључна у разумевању значаја проучавања традиционалне културе Срба.

Поред тога, проучавањем и познавањем традиционалне културе Срба увиђа се једна изузетно важна и кључна ствар, а то је еволутивни пут настанка и развоја културе једног националног идентитета који показује изузетно важан природни развој српске културне баштине која није настала вештачким, хибридниим путем, већ је имала своје етапе које су свакако подразумевале постепено примање хришћанства, а самим тим и преплитање основних начела наше вере и народних обичаја који су у неким местима наше земље, међу старијим становништвом, и дан-данас дубоко укорени, и који показују управо наведену развојну етапу. На основу тога увиђамо значај проучавања усмене лирике која је на веома свеобухватан, пажљив и конструктиван начин дата у научној монографији *Магијско извориште поетског: огледи о усменој лирици*, објављеној на Филозофском факултету у Новом Саду, крајем 2019. године, професорице Јасмине Јокић.

У девет засебних, али интегралних поглавља, која заједно чине целину, професорица Јокић сагледава денотативна и конотативна значења вишеслојних обреда, обичаја и веровања у усменој лирици.

* vesic_djina@hotmail.com

Тако у поглављима „Од цвета до плода: женски иницијацијски пут у српској обредној лирици” и „Жена као носилац магијске моћи у календарским ритуалима и поезији” увиђамо значај мотива и фигуре жене у обредним песмама, али и у патријархалном друштву. Иако се сматра да је жена била у изузетно подређеном положају у традиционалним друштвима, какво је било и наше, управо кроз обрађену обредну лирику наведеног поглавља увиђамо уверење о зависности, врло често, целокупне вегетације од жене као носиоца магијских моћи:

„(...) у традиционалној култури Јужних Словена и Срба култ биљака припадао је жени и сматрало се да *од њене магичне интервенције често зависи цела вегетација*, а та се моћ, по принципу аналогije, ширила на све битне сфере: људску заједницу, стоку, усеве и друго (Јокић, 2019: 7).”

Дакле, аналогним путем, жена која је метонимија рађања, постаје и веза између неретко непредвидиве и моћне природе и заједнице којој и сама припада. На тај начин, путем имитативне магије, заједница покушава да умилостиви природу за роднију и плоднију годину, кишу, оздрављење, рођење у породици, или било шта слично, водећи изузетно рачуна о полу, узрасту, брачном статусу, односно, чистоти главне учеснице (Јокић, 2019: 31).

Са друге стране у поглављу „Ритуални плач у свадбеној поезији Срба са Косова и Метохије” обрађени су мотиви туговања у свадбеним песмама, врло необичан и аутентичан обред, који подразумева ритуале гласног плакања и извођења балада при удаји, због растанка са члановима породице.

Док су у поглављима „Црне очи два бистра кладенца” и „Кад се Христос на земљу родио: рођење и крштење Исуса Христа у фолклорној традицији” обрађени мотиви невине жртве и фрагменти такозване народне Библије.

По народном веровању црква настаје на месту где је пало тело невине жртве, а лековита вода помаже само онима који се нису огрешили о своје ближње и који теже спасењу душе (Јокић, 2019: 69). На основу тога увиђамо да, иако су постојале одређене *контрадикторности* са главним начелима Цркве оличене понекад у сујеверју и празноверју, кључна начела на којима се заснива и Српска православна црква, а која подразумевају љубав према ближњем, опроштај грехова, и спасење душе, дубоко су инкорпорирана и у заједницу традиционалног друштва. На тај начин, како је врло добро објашњено у књизи: „(...) главни постулати теолошких тумачења и поједине епизоде из еванђеоских повести преносе се и чувају вековима у усменом стваралаштву српског народа (Јокић, 2019: 92).”

Поред тога, српски народни обичај, који је остао сачуван до данашњих дана, јесте такозвано обарање јабуке при доласку младожење и сватова по младу чији корен сеже још у ритуале играња јабуком који су у поглављу „Митска изворишта о игрању/титрању јабуком у усменој лирици” обрађени кроз песме са најчешћим мотивима игре момка и девојке.

Јабука је одувек била симбол плодности и рађања, па је и сам обичај обарања јабуке повезан са тим. Међутим, мотив играња јабуком присутан је у свадбеним, али и краљичким и лазаричким песмама где се играњем јабуком покушава изазвати муња: „Могуће је чак и да јабука (нарочито ако је наглашено да је златна) представља саму муњу, али да је такво значење током времена заборављено (Јокић, 2019: 107).”

У поглављу „Обредна позадина једне дечије песме (*Умре, умре Рајоле*) описује се *дечија игра*, како се наглашава да је жанровски одређује и Вук Караџић, који уз текст песме наводи и потпун контекст (опис) њеног извођења, као и то да ову игру изводе искључиво девојчице, док професорица Јокић истиче да се у преосталим записима наводи да су учесници деца оба пола (Јокић, 2019: 114).

Занимљивост овог обреда јесте у чињеници да се исти изводи, између осталог, због изазивања кише, односно, „(...) због општераспрострањених народних представа о природи кише, узроцима суше, и, пре свега, о вези мртвих са стихијом земне и небеске влаге (Јокић, 2019: 116).”

Следеће поглавље носи назив „Мотив ванбрачног детета у басмама против града: текст и контекст” и од изузетног је значаја за објективно сагледавање традиционалног поретка. Као што је добро познато рађање детета изван брачне заједнице у традиционалном друштву сматрано је, не само за грех индивидуе, већ и за непогоде, у овом случају, временске, за цело село. Међутим, са друге стране, управо због чињенице да је рођено изван брачне заједнице постојало је уверење да дете има одређене магијске моћи које могу помоћи управо тој заједници како би умилоствивила митско биће које сматра заштитницом од градоносних облака, тзв. *Сирову*, односно, *Белу суботу* (Јокић, 2019: 141).

Поред тога, иако је заједница оштро осуђивала пре свега девојку или жену која је родила дете изван брачне заједнице, дешавало се да су сељани део утрине давали *копилану* како би, када одрасте, могао да оснује своју породицу. На основу тога увиђамо да, иако заснована на јасним, и врло строгим правилима, традиционална заједница је тежила, првенствено,

праведности и саборништву, као, у исто време, и средству и циљу, у борби за опстанак.

Напоследку, последње поглавље „Ослепљивање змије у јеремијским песмама: од магијско-ритуалне праксе до поетског текста” указује на обреде који су извођени како би се заједница заштитила од змија, а будући да је старозаветни пророк Свети Јеремија управо заштитник од змија, јер је, по предању, како наводи Недељковић, Свети Јеремија кротио змије и крокодиле (Недељковић, 1990: 111), низ радњи повезан је са заштитом од њих, а сви обреди се своде на два основна типа, на магијско гоњење змија претњама и застрашивањем, и на профилактичке поступке одобривољавања змија (Јокић, 2019: 153).

Управо због свега наведеног значај научне монографије *Магијско извориште поетског: огледи о усменој лирици* вишеструк је и, као такав, доприноси сагледавању комплексности традиционалне културе Срба чијим се проучавањем, свакако, доприноси очувању кључних елемената и српског националног идентитета уопште.

Напоследку, како у рецензији ове монографије наводи професорица Љиљана Пешикан-Љуштановић:

„Монографија Јасмине Јокић бави се релевантном исцрпно захваћеном поетском грађом, сагледаном у широком контексту етнографских бележења и предања, и ту успева да оствари значајне аналитичке помаке, како са становишта анализе и разумевања поетског текста тако и са становишта његовог магијског, обредног, митског и културног контекста.

Захваљујући томе ова књига унапређује аналитичко сагледавање усмене лирике као рода, и, нарочито, обредних и обичајних песама и њиховог рефлектовања на остале лирике.

Уз то, књига значајно доприноси и комплекснијем и целовитијем сагледавању традиционалне културе Срба (али и Јужних Словена и Словена уопште).”¹

¹ Љуштановић-Пешикан, Љиљана. „Магија поезије и поезија магије”, рецензија монографије *Магијско извориште поетског: огледи о усменој лирици*, приватна архива.

ЛИТЕРАТУРА

- Јокић, Ј. *Магијско извориште поетског: огледи о усменој лирици*. Нови Сад: Филозофски факултет у Новом Саду.
- Љуштановић-Пешикан, Љ. (2019). „Магија поезије и поезија магије”, непубликована рецензија монографије *Магијско извориште поетског: огледи о усменој лирици* Јасмине Јокић, приватна архива.
- Недељковић, М. (1990). *Годишњи обичаји у Срба*. Београд: ИП „Вук Караџић”.

